

Hvad og hvordan svare på børns spørgsmål til den kristne tro?

Giv dit barn både rødder og vinger! Rødder, der er forankrede i en kristen tro og et kristent livssyn. Vinger, som tør flyve ud for at udforske verden og være næste for dem, dit barn møder.

// AF DAGLIG LEDER CARSTEN HJORTH PEDERSEN, HILLERØD

Det er ikke bare voksne, men i høj grad også børn, som stiller relevante spørgsmål til den kristne tro. For troen udfordres og betvivles i dag på de arenaer, hvor børn færdes fx i skolen og på internettet.

Nogle børn er ganske vist mere spørgende og skeptiske end andre; men de voksne kommer ud for at skulle svare på børns spørgsmål om den kristne tro. Og det er ikke altid let.

Der er selvfølgelig forskel på, om børn er fem eller 15 år. Det kræver derfor ikke bare, at man ved, *hvad* man skal svare, men også *hvordan* man skal tale med børn i forskellige aldre om fx:

- Min kristendoms lærer siger, at Bibelen ikke er mere sand end så mange andre bøger.
- På internettet har jeg læst, at vi ikke er skabt af Gud, men stammer fra aberne.
- Tror min fodboldkammerat Ali, som er muslim, og jeg på den samme Gud?
- I går så jeg en film, hvor drenge kyssede drenge, og piger kyssede piger. Er det i orden?

Ubrugelige strategier

I kirkelige miljøer har mindst tre forskellige strategier været brugt i forsøget på at tackle sådanne udfordringer.

1. Den første er at isolere børnene, så de ikke møder den slags spørgsmål. Men den strategi er hverken mulig eller god i den nuværende situation. Internettet er opfundet, og vi lever ikke (længere) i en kristen enhedskultur. Selv om vi kan ønske – og skal arbejde på – at børn ikke tvangsmodnes, må vi se i øjnene, at selv små børn ikke kan isoleres fra såkaldt verdslige miljøer.
2. Den anden strategi er at sige til børnene, at det er i modstrid med troen at bruge sin fornuft. Men den strategi dur heller ikke. For selv om troen er andet og mere end fornuft, er sand og sund kristen tro ikke i *modstrid* med sand og sund fornuft. Al sandhed er Guds sandhed! Vi har og får ganske vist ikke lys over alle ting. Men vi har ingen grund til at være bange for virkeligheden, fordi den grundlæggende er Guds.
3. Den tredje strategi er at latterliggøre kristentroens modstandere eller beskyldte dem for at være uhæderlige eller dumme. Problemet med den strategi er, at det ikke er sandt! Selvfølgelig findes der latterlige og uhæderlige kristendomsmodstandere; men der findes også latterlige og uhæderlige kristne. Det bør derimod være en væsentlig del af vores trosforsvar (også i børnehøjde), at vi ikke går efter manden, men efter bolden.

Derfor er der ingen anden vej end at tage børnenes spørgsmål og indvendinger alvorligt og prøve at svare, så godt vi kan i forhold til deres alder og modenhed. Små børn skal have meget konkrete – og lidt firkantede – svar, mens teenagere kan klare lidt mere abstrakte svar, der er knap så firkantede.

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Overvej eller drøft de tre nævnte strategier – og alternativerne!

Vi er begrænsede og kan tage fejl

Der er også den forskel, at små børns spørgsmål som regel er stillet af ”simpel” nysgerrighed og spørgelyst, mens teenageres spørgsmål kan stilles ud fra dybtgående og regulær tvivl eller protest.

Naturligvis skal vi ikke *gøre* noget til et problem for børnene, før de selv oplever det eller er modne til at blive præsenteret for det som et problem. Det kræver godt kendskab til børnene og voksen skønsomhed.

I alle tilfælde er det vigtigt, at vi smitter vores børn med den grundindstilling, at alle andre mennesker kan lære os noget. Javel, ikke-kristne miljøer kan være farlige for troen; men der findes også sunde værdier, sande erkendelser og dejlige mennesker uden for de kirkelige arenaer! For nogle kristne forældre er det ganske vist en fare, at de nedtoner det kristne i hjemmet, måske fordi de selv bærer på negative erfaringer fra deres eget kristne opvæksthjem. Men det er også en overhængende fare for nogle forældre, at de i for høj grad gør ”verden derude” til et farligt sted.

Det handler grundlæggende om at arbejde på, at vores børn tør lytte til andre, lære af andre og bidrage til det fælles – med en stærk og sund kristen identitet.

Husk også, at vi ikke kan eller skal svare på alting! Det er bedre at vedgå sine manglende eller mangelfulde svar end at foregøgle en sikkerhed, man ikke har. Og selv, når vi ved meget om en sag og faktisk kan svare, kan vi komme til kort. Fordi vi ikke kender livets inderste

hemmeligheder. Fordi vi mennesker er begrænsede, mens Gud er ubegrænset. Fordi vi kan tage fejl, mens kun Gud er ufejlbarlig.

Det er kort sagt en del af vores vilkår som mennesker, at vi har grænser. Livet er større end os. Vi må undres. Tilværelsen er kompleks og gådefuld. Dét er uhyre vigtigt at kommunikere til børn. Den indstilling gør nemlig ”rummet”, som vi er i sammen med børnene, større, ikke mindre.

Syv relevante råd, når vi taler med børn

Man kan ikke lave en opskrift på, hvordan man taler med børn om store spørgsmål i relation til den kristne tro. Men lad mig nævne syv relevante råd, der som regel er værd at huske på:

1. Lyt grundigt til barnet, så du ved, hvad barnets problem reelt er. Bed evt. om uddybning med spørgsmål som: Hvornår kom den tanke til dig? Hvad har fået dig til at føle dét? Hvem har sagt sådan?
2. Prøv at sætte dig mest muligt i barnets sted. Hvordan er det for barnet af have de spørgsmål eller den tvivl, som det giver udtryk for, og prøv at forstå, *hvorfor* barnet tænker, føler og vil, som det gør.
3. Prøv at finde mest muligt positivt i barnets tanker og følelser. Påskøn, at barnet kommer frem med sine spørgsmål eller sin tvivl.
4. Mød det evt. farlige og negative i barnets spørgsmål og tvivl med ærlighed, saglighed og omsorg. Forsøg at tage den skam fra barnet, som det muligvis bærer på.
5. Fortæl evt. lidt om, hvordan du selv har det med nogle af de ting, I taler om. Men sig ikke *for* meget, for især mindreårige kan godt blive angste, hvis de føler, at far og mor er meget usikre.
6. Skab så vidt mulig en tryk, åben og rolig situation omkring disse samtaler om store, tunge spørgsmål til den kristne tro. Især små børn har ofte mere nytte af en tryk stemning end af en flom af ord.
7. Se i øjnene, at det både er din ret og din pligt at påvirke dine børn; men øv dig altid på at påvirke *med respekt* for barnet. Det er en livslang øvelse!

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvad vil det konkret sige for dig, at påvirke børn med respekt? (Både *påvirke* og *respekt*!)

Lad os nu prøve at udfolde disse generelle råd i mødet med nogle konkrete spørgsmål:

Findes Gud?

Børn skal ikke være gamle, før de finder ud af, at nogle mennesker ikke tror på Gud. Selv i kristne børnehaver og på kristne friskoler støder børnene – heldigvis! – ind i andre børn (og deres forældre), som ikke tror på Gud. Derfor er det naturligt, at børn spørger, om Gud findes.

For små børn er problemet som regel ikke så stort, fordi de normalt har langt større tillid til forældrene end til alle andre. Så hvis far og mor siger, at Gud findes – og vi beder til ham hver dag – så må det være de andre, der tager fejl!

Men op gennem skoleårene kan spørgsmålet på ny blive påtrængende, fx når børn hører, at man ikke kan bevise, at Gud findes. I den situation må man tale med børnene om, at der jo godt kan findes noget, som ikke kan måles og vejes. Og at det også er en form for tro, at man tror, at kun det videnskabeligt beviselige findes.

Over for teenagere, som måske spørger, fordi det eksistentielle svælg åbner sig under dem, kan man nævne nogle af de gode grunde, der findes, for Guds eksistens, fx at mennesker til alle tider og på alle steder har troet på noget guddommeligt.

Især over for teenageren er det vigtigt at gøre det legitimt at sætte ord på tvivlen om Guds eksistens. Man kan måske også – nænsomt – sige lidt om sin egen eventuelle tvivl, men også om egne erfaringer i livet med Gud. Ganske langsomt må det også gå op for børn, der snart er voksne, at selv om der gives gode grunde til, at Gud findes, er det i sidste ende et spring ud på dybt vand at tro på ham.

Når det gælder dette og de følgende spørgsmål, er det vigtigt ikke udelukkende at ruste sine børn til at tænke defensivt, men til primært at tænke offensivt. Altså, at vi

som kristne har noget *godt* at bidrage med iblandt andre mennesker, som tror på noget andet, eller som er ateister. Den grundindstilling lærer børn først og fremmest af forældrenes måde at agere på.

Hvis vi som forældre er defensivt tænkende, lærer vores børn hurtigt en lignende indstilling. Men hvis de erfarer, at vi voksne i forhold til naboer og ikke-kirkelige familiemedlemmer er frimodige om det, vi tror på, og har en grundlæggende overbevisning om, at vi er på livets side, vil børnene – i hvert fald til en vis grad – blive smittet af en sådan indstilling.

Helt konkret kan det give sig udtryk i, at vi finder en glæde og lettelse i, at vi ikke selv er de øverste i tilværelsen; men at der er en Gud over os, som både stiller os til ansvar, og som elsker os.

Hvorfor skulle bedstemor dø?

Alle børn og teenagere kommer til at gøre erfaringer af noget smerteligt og vanskeligt i livet. Både på egen krop og på andres. Men der er stor forskel på, *hvor meget* ondt og lidelsesfyldt vi kommer ud for. Det er i sig selv et problem, hvorfor andre mennesker har det meget værre *eller* meget bedre end mig.

Små børns største behov er ikke af intellektuel karakter – selv om det kan være tilfældet for nogle få. Deres største behov er at få (gen)oprettet den følelsesmæssige tryghed. Derfor er det vigtigt, at de oplever, at vi som voksne tør tage dem i hånden og gå ind i det mørke, farlige rum, som "lidelsens problem" er. At vi fx taler med Gud om det, mens børnene lytter med. Men også, at små børn erfarer, at voksne med større modenhed og livserfaring sender signaler om, at selv om vi bliver ramt – fx af et dødsfald – så er jeg hos dig og passer på dig.

Over for større børn og teenagere kan det være på sin plads at fortælle lidt om, at lidelsens gåde har mennesker altid lidt med. Man kan fx fortælle om Job eller læse nogle af salmerne, som sætter ord på det svære, eller man kan fortælle lidt om, hvordan man selv har mødt det og tacklet det.

Noget af det vigtigste er at forkynde – og man kan godt forkynde i *samtalens* form! – at Gud selv blev menneske i Jesus Kristus. Ikke alene for at være solidarisk med os, men for at bryde det ondes magt, så vi ved troen

på ham har håb om evigt liv i Guds synd- og lidelsesfrie verden.

Når børn får forklaret, at afdøde bedstemor både kan være nede i jorden og oppe i Himlen hos Gud, kan de som regel godt rumme det. Ja, det kan blive en anledning til, at vi voksne lærer *af børnene*, at de to ting godt kan være sande på samme tid. For når det angår troen, er børnene ofte vores læremestre!

Er det rigtigt, at vi stammer fra aberne?

Evolutionsteoriene er meget udbredte. Også børn møder dem alle vegne: I børnehaven, på skolen, på TV og internet og blandt kammerater.

Det første, man må gøre sig selv og sine børn klart, er, at der er noget om snakken! Der findes forhistoriske dyr, som vi kan finde skeletter af i dag, og nye hunderacer kan udvikles. Det er også langt på vej sandt, at de stærkeste planter og dyr overlever og bringer deres gener videre. Jeg synes også, man skal gøre det klart for børn, at Bibelen ikke behøver forstås på den måde, at verden er ca. 6.000 år gammel.

Det er imidlertid et springende punkt, om mennesket er skabt som noget kvalitativt andet end dyr og planter. På det punkt vil jeg – også over for børn – fastholde, at mennesket ikke blot er et højt udviklet dyr, men at vi af Gud er skabt med en ånd (jf. at Gud åndede på mennesket, da han skabte det), hvilket gør, at vi er andet og mere end det øvrige skaberværk.

Jeg tror, det er meget vigtigt, at børn får en stærk overbevisning om at være skabt af Gud. Ikke blot som art. Men også hver enkelt af os. Netop *jeg* er villet af Gud som netop *mig!*

Jo ældre børn bliver, desto mere må vi voksne prøve at gå ind i de mange underliggende spørgsmål om forholdet mellem udvikling og skabelse. Man vil ofte opleve, at man løber tør for faglig viden. Derfor kan det være en ide at henvise især større børn til bøger og hjemmesider, der kan hjælpe på vej.

I den forbindelse er det vigtigt med de voksne ærlighed, så man fx medgiver, at nogle data tyder på udvikling, mens andre tyder på skabelse. Store børn skal lære at leve i den spænding, at vi ikke har eller får svar på alle spørgsmål, selv om vi skal slide med at få det.

Heller ikke her er det afgørende, at vi er korrekte svarautomater; men at vi ærligt og nærværende rummer de mange spørgsmål, der findes på dette felt, og tør være sammen med vores børn om dem.

Tror Ali og jeg på den samme Gud?

De fleste børn og teenagere kommer til at møde jævnaldrende muslimer – i børnehaven, skolen, nabolaget eller fodboldklubben. De vil også møde det i film og på sociale fora og i skolens undervisning (selv om der ingen muslimske børn er i klassen).

Da nogle muslimske børn og unge ofte er frimodige om deres tro, er det ikke unaturligt, at børn fra kristne hjem sammenligner sig med dem: Hvilke forskelle og ligheder er der? Hvis ikke det er den samme Gud, vi tror på, hvordan kan vi kristne så vide, at vores tro er den rigtige?

I mødet med anderledes troende er det vigtigt at give sine børn den indstilling, at det ikke er farligt at møde de andre og måske endda lære af dem, så længe man ved, hvad man selv står for, og tør vise det. Af muslimske børn kan vores egne måske lære, at man ikke behøver skjule sin tro, men at det faktisk kan være en fordel for alle, at man markerer sin tro fx ved, at man beder borbøn i hjemmet, eller at man går i kirke.

Sandhedsrelativismen er en stærk tendens i vores tid. Det er så let – også som voksen – at hylde tanken om, at enhver bliver salig i sin tro: Ja, jeg tror på Den treenige Gud Fader, Søn og Helligånd, mens du tror på Allah – eller en anden gud. Men bare du og jeg har det fint med hver vores tro, er det godt.

En sådan indstilling er imidlertid ofte udtryk for dovenskab eller frygt for konfrontering. Vi må derfor lære vores børn at stå ved deres tro over for andre. Skridt for skridt skal de gerne lære, at vi mennesker faktisk viser hinanden den største respekt ved ikke at feje uenigheder ind under gulvtæppet, men tør konfrontere hinanden med dem – i respekt for, at vi hverken kan eller må påtvinge andre vores egen tro.

Denne – kunne vi kalde det – åndsfrighed i børne- eller teenagehøjde er det utrolig vigtigt at øve sig på. Og vores børn lærer det nok bedst ved at blive udsat for det. Altså ved, at vi også påvirker dem med kristen tro i respekt for, at vi heller ikke kan påtvinge vores egne børn troen.

Så når William spørger, om han og Ali tror på samme Gud, er det ikke så vigtigt at give en religionshistorisk udredning, men at påpege de afgørende forskelle på de to former for tro. William kan fx kalde sin Gud for "far". Det kan Ali ikke. Men også at fortælle William, at han ikke skal være bange for at tale med og lytte til Ali. Når de to drenge bliver omkring 15 år, er det imidlertid også vigtigt at få sagt nogle dybere ting om forskelle og ligheder på de to religioner – både historisk og aktuelt.

Findes der et Helvede?

Et af de andre store spørgsmål, som børn – og voksne – især i konservative kirkelige miljøer møder, er, om der findes en fortabelse, og hvem der havner dér.

Men i virkeligheden er der *ingen* forældre, der kommer uden om det spørgsmål. For man svarer også på det, hvis man ureflekteret tilslutter sig mainstream-svaret, nemlig at der da selvfølgelig ikke er en dobbelt udgang på livet, så nogle mennesker efter døden kommer i Himlen, mens andre kommer i Helvede!

I virkeligheden er der altså ingen af os, der kan undgå at svare på det store spørgsmål om, hvor vi går hen, når vi dør. Selv det ikke at ville svare er et svar. Derfor er det ikke sandt, at man er grusom imod sine børn, hvis man giver dem svar, mens man er barmhjertig, hvis man tier. Det afgørende er fortsat, hvad forældrene selv tror. Og den overbevisning forældrene har – også i dette spørgsmål – har børnene altid bedst af at lære at kende. I det mindste, så de med tiden kan mene det modsatte af far og mor!

Det betyder ikke, at man skal svare uempatisk, eller at man skal sige det samme til en fireårig som til en 14-årig, eller at man skal sige det samme til Sofie som til Magnus. Spørgsmålet om livet efter døden skal – som alle de andre af tilværelsens store spørgsmål – håndteres med lige dele kærlighed og sandhed. Lad mig nævne nogle pejlemærker:

Jeg mener, vi svigter børn, hvis vi konsekvent viger uden om dette store spørgsmål. Det kaster en sund alvor ind i livet. Det skaber en vigtig horisont i en tid, hvor medier, reklamer og talrige andre stemmer foregiver, at vi kun lever på denne side af døden, eller at det ender godt for alle efter døden.

Men her som så mange andre steder er det vigtigste

ikke vores ord; men at børnene møder voksne, der selv lever med evighedshorisont. Når det kan være så svært for os at tale om evig frelse og fortabelse til børnene, skyldes det måske, at vi som voksne er flove over det eller har fortrængt det!?

I den forbindelse er det vigtigt at vide, at talen om den dobbelte udgang ofte aktiverer en dybtliggende separationsangst hos især små børn, dvs. angsten for at blive adskilt fra far og mor. Det gælder især børn fra ikke-kirkelige hjem. De ræsonnerer hurtigt, at hvis jeg tror på Gud, mens far og mor ikke gør det, så skal vi adskilles i evigheden. Og det er meget skræmmende.

Det forhold lukker ikke munden på den voksne, men det giver os visdom til at tale om det med tydelige og gode ord – båret af trøsten i det kristne håb – og til at rumme, opsuge og respondere på barnets angst.

Det er også oplagt at gå bønnens vej sammen med børnene, så vi beder for dem, som (så vidt vi kan se) ikke er Guds børn. I den forbindelse skal vi lære børnene, at vi ikke kan tvinge nogen til at komme til tro ved at bede for dem; men at Gud gør en *særlig* indsats over for dem, vi beder for.

Er det forkert at være homoseksuel?

Spørgsmål om krop, køn og sex – herunder homoseksualitet – kommer vi ikke uden om i forhold til vores børn. Godt det samme! For det er et vigtigt og stort felt i livet. Det har det altid været, og det er det især i dag, hvor klassisk kristen seksualmoral marginaliseres.

I mine tanker om, hvad og hvordan vi kommunikerer med børn om dette tema, tager jeg afsæt i det etiske standpunkt, som er mit i denne sag: Nogle mennesker – også børn og unge – har tilsyneladende stærke, varige homoseksuelle følelser. Det er en følge af syndefaldet, men altså ikke mere, end at andre slås med andre følger, eller at vi alle er underlagt syndefaldets konsekvenser. "

Det afgørende etiske spørgsmål er derfor, om et menneske vælger at leve sine eventuelle homoseksuelle følelser ud eller vælger – som regel under hård kamp – ikke at ville leve disse følelser ud. Etisk set er det altså ikke forkert at have disse følelser. Det afgørende er, hvilke følger man drager af dem. Ud fra denne etiske position må al form for homofobi bekæmpes, og mennesker med

homoseksuelle følelser må omsluttet med en særlig grad af omsorg.

I forhold til kommunikationen med børn vil det derfor være forkert at tabuisere dette spørgsmål. Lad det komme ud i det åbne. Hvis man siger til sine børn, at det er forkert, at drenge kysser drenge og piger kysser piger, er det altså vigtigt tydeligt at markere, at disse mennesker hverken er ulækre, klamme eller forkerte. Man kan sagtens holde af mennesker, som gør noget, man mener er forkert. Ja, det er vi i virkeligheden *alle* afhængige af, fordi ingen af os altid gør det rigtige.

Denne indstilling – præget af etisk tydelighed, åbenhed og menneskelig varme – er vigtig for børnene at møde, så de bliver i stand til at møde homoseksuelle medmennesker, og for at de – så vidt muligt – kan komme igennem kampe med deres seksuelle identitet.

Der er meget mere at sige om det med at kommunikere med børn og unge om krop, køn og sex. Så læs om det, og tal med andre forældre om det.¹

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Hvad og hvordan vil du svare på ovennævnte seks spørgsmål – over for en 6-årig og over for en 14-årig?

Note

- 1 Se fx mit hæfte *Hvordan tale med børn og unge om sex?* (Kan bestilles ved henvendelse til Kristent Pædagogisk Institut.)

Beskyttelses- eller udrustningsstrategi

Her har jeg kun behandlet nogle få af de spørgsmål, som børn stiller, og svarene har været meget korte. Derfor en opfordring til at læse en apologetisk bog, fx Alister McGrath: *Forsvar for troen* eller lignende. Center for Kristen Apologetik (CKA) har også mange gode resurser på deres hjemmeside www.apologetik.dk

I artiklen *Apologetik i børnehøjde* nævner Kurt Christensen, at svarene til børn skal være *sande, enkle* og *nænsomme*. Det er godt udtrykt! Kun sådan kan vi realisere en sund beskyttelsesstrategi OG udrustningsstrategi.

Selvfølger skal – især små – børn beskyttes mod nogle af tilværelsens store, vanskelige temaer eller møde dem på et meget foreløbigt niveau. Det er både legitimt og nødvendigt. Beskyttelsesstrategien var måske også den, forældre *primært* kunne bruge for 50 år siden; men i forhold til den sekulære og pluralistiske verden, som vores børn møder i dag, er udrustningsstrategien vigtigst. Desto mere, jo ældre børnene er.

Lad os derfor hjælpe og inspirere hinanden til at *udruste* børn og teenagere med både rødder og vinger i mødet med det omgivende samfunds mange dejlige medmennesker!

TIL OVERVEJELSE ELLER SAMTALE:

- Overvej eller drøft forholdet mellem beskyttelsesstrategi og udrustningsstrategi i børneopdragelsen!

Denne artikel er en ud af syv, som er skrevet for projektet *Børn i pluralisme*. De øvrige seks er:

- Andreas Østerlund Nielsen: *Vores børn lever i en pluralistisk verden – hvori består udfordringen?*
- Marianne Holst Nielsen: *Hvordan formes barnet som et menneske med tro af de fællesskaber, det indgår i?*
- Niels Jørn Fogh: *Samspil mellem kirke, kristent fællesskab og familie*
- Merete Holm Dalsgaard: *Forankring og dialog*
- Kurt Christensen: *Apologetik i børnehøjde*
- Carsten Hjorth Pedersen: *Vi savner medvandrere, der vil tale om "the Word and the World"*

Alle syv artikler findes på www.kpi.dk/projekter/boern-i-pluralisme